

Курган Н. В.,
к.е.н., доцент,
Браславець Д. Г.,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ економіки і права ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОБЛІКОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Швидкісна цифрова трансформація суспільного та економічного життя зумовлює необхідність адаптації державного облікового законодавства до нових форм фінансових активів підприємств – віртуальних. Діючі бухгалтерські стандарти України [1] потребують модернізації у частині первісного визнання, класифікації, оцінки, порядку облікового відображення та розкриття у звітності невітчутних цифрових засобів обігу та платежу, які все активніше залучає бізнес.

Дефініцію віртуального активу роз'яснено у п. 13 ст. 1 Законі № 361 так: це цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [2]. Правовий статус віртуальних активів буде врегульовано із набуттям чинності Законом № 2074, у якому ці активи трактуються як нематеріальні блага, які є об'єктом цивільних прав, мають вартість, виражені сукупністю електронних даних [3]. У ст. 4 подано класифікацію на забезпечені віртуальні активи, які посвідчують майнові права та можуть обслуговуватись фінансовими установами після узгодження з НБУ, та незабезпечені. У множині перших відокремлено фінансові віртуальні активи, забезпечені валютними цінностями, деривативами або цінними паперами, але випущені тільки резидентами України [3]. Тобто токени, емітовані нерезидентами за межами України, юридично не визнаються фінансовими віртуальними активами і перебувають поза межами легальних розрахункових операцій. Правове поле обігу віртуальних активів перебуває на етапі розбудови, а НП(с)БО [1] поки не зазнали необхідної модернізації.

Необхідність законодавчого врегулювання облікової ідентифікації й оцінки фінансових віртуальних активів обґрунтували Савчук В. К., Гапонюк М.А., Кудь А.А., Худолій Л.М., Петришин Л.П., Шульга Т.М., Дмитрик О.О.,

Спільник І.В., Ганусич В.О., Самсін Р.І. Вчені пропонують альтернативні види віртуальних активів та узгоджені з ними методики обліку. Доцільніше за суб'єктивне бачення звернутися до досвіду країн-лідерів сучасної глобальної економіки.

Регламентом 2023/1114 (MiCA) вперше у світі встановлено уніфіковані правила регулювання ринку криптоактивів [4]. Це інноваційне законодавство, що містить єдині правила здійснення операцій на крипторинку ЄС. У MiCA з множини фінансових віртуальних активів виокремлено регульовану підмножину – криптоактиви (Crypto-Assets), визначені як цифрові представлення вартості або прав, що можуть обертатися з використанням блокчейну. Передбачено три види криптоактивів: токени електронних грошей (забезпечені фіатними валютами); токени активів (забезпеченням є золото, товари, інші матеріальні ресурси); інші криптоактиви [4]. Законодавча класифікація відкрила можливість достовірної облікової ідентифікації криптоактивів у відповідності до МСФЗ [5].

Токени електронних грошей погашатимуться фіатними грошима, тому на Балансі користувачів їх визнають фінансовими активами, згідно МСБО 32 та МСФЗ 9 [5], у складі оборотних активів. Відповідно, у емітентів e-money токени є фінансовими зобов'язаннями.

Токени, забезпечені активами (asset-referenced tokens, ART), відповідають визначенню фінансового інструменту, поданому у МСБО 32 [5]. Власник ART має право отримати кошти чи інший фінансовий актив від емітента цього токена. Наприклад, токени, повністю забезпечені золотом (PAXG, XAUT, DGLD), дають право вимоги до емітента на фізичне золото, а їх ціна коливається залежно від вартості золота. ART обліковуються як оборотні (поточні) фінансові активи.

При застосуванні українського Плану рахунків для комерційних компаній, облік.tokenів e-грошей і AR-токенів доцільно вести за рахунком 35 "Поточні фінансові інвестиції", розробивши систему субконто за видами таких токенів.

Інші криптоактиви представлені переважно криптовалютами (BTC, ETH, утилітарні токени), не мають фізичного носія, незабезпечені (тому немонетарні), високоволатильні, завдяки чому очікуються економічні вигоди у майбутньому

при сприятливому коливанні їх вартості на крипторинку. Міжнародний комітет з питань тлумачень фінансової звітності (IFRIC) пропонує обліковувати криптовалюти як нематеріальні активи, згідно МСБО 38 [5], у складі необоротних активів. Виключенням є факти, коли компанії утримують криптовалюти не як довгострокові інвестиції, а для торгівлі у ході звичайної основної діяльності. МСБО 38 визначає, що така ситуація перебуває поза його дією і підпадає під регламент МСБО 2 "Запаси", тобто криптовалюти обліковуються як товари, що оперативно перепродаються компанією на крипторинку.

Спільною рисою МіСА [4] та Закону України № 2074 [3] є те, що критерієм класифікації фінансових віртуальних активів обрано забезпеченість їх вартості емітентами. Підходи до розмежування груп емітентів докорінно відрізняються. Українське законодавство націлене на захист вітчизняних емітентів і виключає з правового поля фінансові віртуальні активи іноземної емісії. Регламент ЄС 2023/1114 опрацьовує тільки ту частку фінансових віртуальних активів, що придатна до державного регулювання (криптоактиви), але не обмежує множину емітентів резидентством. Критерієм класифікації МіСА є факт забезпечення токенів коштами або активами емітента будь-якої легальної юрисдикції.

В Україні законодавчо визначено перелік підприємств, які мають складати фінансову звітність із дотриманням МСФЗ: акціонерні товариства, великі та державно важливі компанії. Вбачається за доцільне у Законі № 2074 деталізувати види фінансових віртуальних активів, додавши класифікацію МіСА. Цей захід впорядкує облікову політику щодо таких активів у суб'єктів господарювання, які ведуть облік за МСФЗ. Наступним кроком має стати модернізація українських НП(с)БО [1] у частині їх наближення до МСФЗ [5], бо діючі норми не описують у достатньому обсязі бізнес-операції з фінансовими віртуальними активами. Слід також вдосконалити склад і зміст синтетичних рахунків у Плані рахунків для більшої прозорості їх використання у обліку операцій з віртуальними активами.

Таким чином, в наш час бізнес має запит на оновлення регуляторної політики та облікового законодавства України щодо господарських операцій з фінансовими віртуальними активами. Раціональним вирішенням цього питання

є залучення практично апробованого іноземного досвіду у межах триваючого процесу зближення українського і європейського облікового законодавства.

Гармонізація облікових процедур із нормами ЄС стратегічно важлива у контексті поступової євроінтеграції України при одночасних реаліях бурхливої цифровізації. Викладені пропозиції подано як елемент системної модернізації національного бухгалтерського законодавства та спрямовано на забезпечення його єдності із законодавством ЄС щодо термінології, класифікації, методології оцінки та визнання віртуальних активів. Впровадження викладених розробок сприятиме розбудові прозорості та регульованої цифрової економіки України.

Список використаних джерел

1. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Бухгалтер911 : веб-сайт. URL : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx> (дата звернення : 18.05.2025).
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX : станом на 15.11.2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on markets in crypto-asset (MiCA). URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32023R1114> (accessed on May 20, 2025).
5. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (фінансової звітності), затверджені Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text (дата звернення : 19.05.2025).